

İslam Tarihi'nde 'Esmâu Resulillah (Resulullah'ın İsim ve Künyeleri)' Geleneği ve İbn Fâris'in *Esmâü Resulillah ve Meânîhâ* Adlı Risalesi

 ZEHRA EFE ^a

Geliş Tarihi: 28.05.2019 | Kabul Tarihi: 28.10.2019

Öz: Resulullah'ın isimleri konusuna birçok hadis ve siyer kitabında yer verilmesinin yanında, şemail kitaplarında bu konuya has bölümlerin ayrıldığı görülmektedir. Bu bölümlerin yanında, Esmâ-i Hüsnâ'da olduğu gibi, Resulullah'ın isimleri için de müstakil eserler yazılmıştır. Esmâ-i Resulullah konusunda yazılan en önemli eserlerden birisi Kûfe dil mektebine mensup dil ve edebiyat âlimi İbn Fâris'in (ö. 395-1004) "Esmâü Resulillah ve Meânîhâ" adlı risalesidir. Bu risalede, Resulullah'ın isimlerinin senetlerine ve bu isimlerin kelime anlamlarına ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Çalışmamızda bu risale tercüme ve tahkik edilmiştir. Risale'de Resulullah'ın meşhur isimleri verilmiştir. Bu eserde Resulullah'ın meşhur isimleri, sözlük manası ve Resulullah'a verilmesi sebeplerine değinilmiştir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim ve hadislerden kaynak verilerek, Resulullah'ı temsil etmesi yönünden değerlendirilmiştir. Bunun yanında, sözcüklerin Arap şiirinden örneklerle açıklanması suretiyle konu zenginleştirilmiştir. Eser bu konuda yazılan müstakil eserler arasında ve hicri IV. asırda yapılmış olmasından dolayı önemlidir. **Anahtar Kelimeler:** Esmâ-i Hüsnâ, Esmâ-i Resulullah, İbn Fâris, Resulullah'ın isimleri, Allah'ın isimleri.

^a Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
zehraefe@hitit.edu.tr

The Tradition of Asma Rasulillah (Name and Persons) in the Islamic History and the Risala of Ibn Faris *Asma Rasulillah wa Maaniha*

Abstract: The names of the Rasulallah are included in many hadith and cleric books, and the chapters in this book are divided into sections. In addition to these sections, as for asma al-husna, for the names of the messenger of Allah, separate works were written. One of the most important works written about asma Rasulillah is the "Asma Rasulillah wa Maaniha" tractate, which is Ibn Faris (d. 395-1004). In this tractate, the notes of the names of the Rasulallah and the word meanings of these names are detailed. In our study, this treaty was translated and analyzed. The famous names of the Rasulallah are given in tractate. In this work, the famous names of the Rasulallah, the meaning of the dictionary and the reasons given to the Rasulallah were addressed. Also, sources from the Quran and hadiths were given and they were evaluated in terms of representing the Rasulallah. Besides, the subject is enriched by explaining the words with examples from Arabic poetry. The work is important because it was written in Hijri 4th century between the independent works written on this subject. It is important because it was written in the century.

Keywords: Asma al-husna, asma Rasulillah, Ibn Faris, names of Rasulallah, names of Allah.

© Efe, Zehra. "İslam Tarihi'nde 'Esmâü Resulillah (Resulullah'ın İsim ve Künyeleri)' Geleneği ve İbn Fâris'in *Esmâü Resulillah ve Meânîhâ* Adlı Risalesi." *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (2019), 253-278.

Giriş

İsimler, içinde buldukları kültürdeki, toplumun sosyo-kültürel, dinî, siyasî ve tarihî yapısını yansıtan ve diline göre şekillenen, toplumsal kimliğin sembolik araçlarıdır. Toplumda yaygın olarak kullanılan isimler, kullanıldıkları dönemler içinde, bu toplumun birçok açıdan hangi süreçten geçtiğini gösterirler. Dil ve din gibi toplumsal değerlerin oluşmasında rol alan temel dinamiklerin tespiti yapılırken, o dönemde kullanılan isimleri ortaya koymak ve analizini yapmak, en temel araçlardan biri olmalıdır.

Kişilerin isimleri, bir taraftan onları taşıyanın kimliğini tanımlarken, diğer taraftan da o kişinin topluma karşı tanımlanmasına aracılık ederler. Ortak toplumsal değerler ve dil dünyası içinde anlamlı bir şekilde temsil edilmesini sağlamak suretiyle, mevcut dönem ve geçmiş dönemin toplumsal yapısıyla bağlantı kurulmasını sağlarlar.¹

Kişilerin isimleri aynı zamanda onlara bir hitap olmasından dolayı ve duygusal çağrışımları nedeniyle, gelişimlerinde önemli etkiye sahiptir. Bu durum bir nevi kişiyi sıfatlandırmak veya başka bir tabirle damgalamak anlamına gelebilir. Çünkü çocuk, yüceltilen bir isme sahip ise, buna uygun roller alır. Kendisini bu isme göre şekillendirme yoluna gider. Eğer tarihi ve dini şahsiyetlerin isimlerinden birini alırsa, buna uygun bir seyir izler.

"Siz kıyamet gününde hem kendi adınızla, hem de babalarınızın adıyla çağırılacaksınız; bu sebeple kendinize güzel adlar koyunuz"² hadisi de kişilerin taşıdığı ismin değerini ortaya konması bakımından mutlaka zikredilmesi gereken bir kaynak niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla ad verme, her dönemde ve her millette önemini kesintisiz devam ettirmiştir.

İsim koyma dendiğinde en çok aklımıza gelen ve üzerinde

¹ Celalettin Çelik, "Kültürel Sembol Sistemi Olarak İsimler: İsim Sosyolojisine Giriş," *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6, Sayı 2 (2006): 42.

² Ebû Dâvûd, "Edeb", 69.

çok sayıda çalışmalar yapılan konuların başında şüphesiz Esmâü'l-Hüsna ve Esmâü Resulillah gelmektedir. Esmâü Hüsna yani Allah'ın isimleri, Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde geçen ve Allah'a nispet edilen isimlerdir. Aslında naslardan çıkarılan isim sayısı çok olmakla birlikte, terim olarak sadece doksan dokuz isim zikredilmektedir. Bu isimlerin anılması, Allah'ı yüceltme ifade eder ve kullarda Allah'a karşı saygı hissi uyandırması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca Allah'ın sıfatlarını bildirmesinden dolayı, O'nun hakkında doğru ve yeterli bilgi edinmeyi sağlar.³

"Esmâü Resulillah" olarak tabir edilen Resulullah'ın isimleri de aynı şekilde, hem Kur'an'da hem de hadis ve siyer kaynaklarından çıkarılan ve O'na nispet edilen isimlerdir. Resulullah'ın isimlerini isimleri meselesini, künyeleri ve sıfatları olarak ayırmak daha doğru olacaktır. İsimleri arasında en meşhur olanları, kaynaklarda sık sık geçmektedir. Kaynakların çoğunda bulunan şu rivayete göre, Abdülmelik b. Mervan, Cübeyr b. Mut'im'e Resulullah'ın isimlerini bilip bilmediğini sormuş ve bunun karşılığında Cübeyr ise "Evet altıdır" dedikten sonra bu meşhur isimleri saymıştır. Bunlar, Muhammed, Ahmed, Hâtim, Hâşir, Âkib ve Mâhî'dir. Bu rivayette ayrıca bu isimlerin anlamlarına da açıklık getirilmiştir. Buna göre, Hâşir, 'Allah kıyamete yakın zamanda, şiddetli bir azapla size uyarıcı olarak gönderecek' anlamına gelirken, Âkib, 'peygamberlerin sonuncusu' demektir. Mâhî ise, 'Allah ona tabi olanların günahlarını siliyor' anlamını taşıyan bir isimdir.⁴

Bunların yanında Resulullah'ın iki künyesinden bahsedilmektedir. Bunlar küçük yaşta vefat eden iki oğluna nispetle verilmiş künyelerdir. Bunlar "Ebu'l-Kasım ve Ebu İbrahim"dir. Ayrıca, toplumda Resulullah'ın özelliklerinin tanınmasıyla hem İslam öncesi hem de İslâmî dönemde kendisine verilmiş olan sıfatlar vardır ki, bunların en çok bilineni, Risalet'ten önce ken-

³ Bekir Topaloğlu, "Esmâ-i Hüsna," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 1995), 11:404.

⁴ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr* (Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 2011), 85.

di kabilesi tarafından verilen “el-Emin” sıfatıdır. Güvenilir olmasından dolayı böyle vasıflandırıldığı görülmektedir.

Resulullah'ın isimleri konusuna birçok siyer kitabında yer verilmesinin yanında, şemal kitaplarında bu konuya has bölümlerin ayrıldığı görülmektedir. Tıpkı Esmâ-i Hüsnâ'da olduğu gibi, Resulullah'ın isimleri için de müstakil eserler yazılmıştır. Esmâ-i Resulullah konusunda yazılan en önemli eserlerden birisi, Resulullah'ın isimlerinin senetleriyle birlikte verildiği ve bu isimlerin kelime anlamlarının değerlendirildiği bir eser olan, Kûfe dil mektebine mensup dil ve edebiyat âlimi olan İbn Fâris'in (ö. 395-1004) “Esmâü Resulillah ve Meânihâ” adlı risalesidir. İbn Fâris Kazvin'de doğmuş, dil, edebiyat, hadis ve diğer İslâmî ilimlerde öğrenim görmüş ünlü bir âlimdir. Kazvin, Hemedan ve Rey şehirlerinde ömrünü geçiren İbn Fâris, birçok eser vermiş ve öğrenci yetiştirmiştir. Birçok alanda çalışmasına rağmen lügatcilik alanında ün yapmış, Arap dünyasında “el-lügavî” olarak tanınmıştır. Kırk civarında eser yazmış olan İbn Fâris'in en önemli eserleri, dil ve edebiyat alanındadır.⁵

Çalışmamızda Esmâ-i Resulullah konusunun değerlendirilmesinin yanında, sözünü ettiğimiz risale tercüme edilmiştir. Risale'de Resulullah'ın meşhur isimleri verilmiş ve bunların anlamları gramer ve sözlük yönünden kısa kısa açıklanmıştır. Bazı isimlerle ilgili ayet ve hasislerden örnekler getirilmek suretiyle, metin zenginleştirilmiştir. Bunun yanında, bazı sözcükler, Arap şiirinden örnekler verilmek suretiyle açıklanması yoluna gidilmiştir. Eser bu konuda yapılan müstakil eserler arasında ve hicri IV. Asırda yapılmış en erken çalışmalardan birisi olmasından dolayı önemlidir.

Tercümesini yapmaya çalıştığımız İbn Fâris'in “Esmâü Resulillah ve Meânihâ” adlı risalesi, Macid Zehebî tarafından Kuveyt'te, 1989 yılında tahkik edilmiştir. Biz bu eserin 2010 yılında yapılan Kahire baskısından yararlandık. Eserde geçen kelimelerin bazı anlamları dipnotta verilmek suretiyle, hem daha geniş

⁵ Hüseyin Tural, "İbn Fâris," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 1999), 19: 479-481.

anlam ifade eden orijinal ismi korumaya hem de daha anlaşılır olmasını sağlamaya dikkat ettik.

Hz. Peygamber'in İsimleri

Resulullah'ın isimleri, kaynaklarda sık kullanılan isimleri, hakkında daha az rivayet bulunan isimler, künyeleri ve belli vasıflarından dolayı kendisine verilen ve sıfat niteliği taşıyan lakaplarıdır. Bu isimler ve lakapların hayatının belli dönemlerinde verildiği görülmektedir.

Resulullah'ın meşhur olan isimleri iki rivayette bir arada verilmiştir. Bunlardan birinde, Ebu Musa el-Eş'arî'den gelen bir rivayette ise Resulullah'ın şöyle dediği nakledilir: "Ben Muhammed, Ahmed, el-Mukaffa, el-Hâşir, Rahmet Peygamberi, Tevbe ve el-Melhame (savaşan)'yim."⁶ Bu hadiste, kaynaklarda verilen meşhur isimlerin hepsi bir arada verilmiştir. Başka bir rivayete göre ise, Abdülmelik b. Mervan, Cübeyr b. Mut'im'e Resulullah'ın isimlerini bilip bilmediğini sordu. Cübeyr ise "Evet altıdır. Muhammed, Ahmed, Hâtim, Hâşir, Âkib ve el-Mâhî'dir. Hâşir, 'Allah kıyamete yakın zamanda, şiddetli bir azapla size uyarıcı olarak gönderecek' demektir. El-Mahî ise, 'Allah ona tabi olanların günahlarını siliyor' demektir." Âkib, 'peygamberlerin sonuncusu anlamındadır." dedi.⁷ Yani artık kendisinden sonra bir daha peygamber gelmeyecek kimse demektir.⁸ Bu hadis-i şerif farklı ifade ve ravilerle verilmiştir.

Resulullah'dan Kur'an'da birçok isimle anıldığı görülmektedir. Bu isimlerden bazıları Onun vasıflarını anlatırken, bazıları da isim olarak zikredilmiştir. Bu isimler: Muhammed, Ahmed, Emin, Beşir, Burhan, Hâtem, Dâî, Resulü'r-Rahme, Sirâc, Münîr, Sırât-ı Müstakim, Tâ-hâ, Yâ-sîn, Hâ-mim, Abdullah, Urvetü'l-Vüskâ, Kademu's-Sıdk, Müddesir, Müzzemmil, Mustafa, Müctebâ, Nezîr, Nimetullah, Nebiyyu'l-Ümmî, Hâdî sayılabilir.⁹

⁶ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 84.

⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 85.

⁸ Ali Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâilî* (İstanbul: Damla Yayınevi, 2005), 436.

⁹ Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Nât* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,

Diğer kitaplarda geçen isimleri, İncil'de Ahmed, Baraklit (Faraklit), Hanbatâ, Ruhû'l-Hak, Ruhû'l-Kuds, Sahibu'l-Kadîb, Sahibu'l-Na'leyn,¹⁰ Hûrâ ve Sâhibu'l-Hirâve¹¹; Tevrat'ta Ahyed, Bidbid, Dahûk, Mütevekkil, Muhtar,¹² Şilo, Midmid, Barnaşa, Muhtar¹³; Zebur'da İklîl, Cebbâr, Hamyâta, Hâthât, Kayyim, Mukîmu's-Sünne,¹⁴ Mûzmûz, Nûrâ'dır.¹⁵ Bu kutsal kitaplarda geçen isimlerin hepsi, Resulullah'ı öven ve güzel sıfatlarını ortaya koyan isimlerdir.

Resulullah'ın hadisler yoluyla tespit olan isimleri ise, Ahmed, Ahyed, Emîn, İmâmü'l-Muttakîn, Hâşir, Habîbullah, Rakîbu'l-Burâk, Resulü'r-Rahme, Resulü'r-Râhe, Resulü'l-Melâhim, Seyyidü'l-Mürselin, Seyyidü'l-Veled-i Âdem, Sâbık, Şefî', Şâfi, Müşeffâ, Sahibu'l-Hatem, Tâ-hâ, Zâhir, Âkîb, Abdullah, Kâidu'l-Gurri'l-Muhaccelûn, Kusem, Mâhî, Muhammed, Müddesir, Müzzemmil, Muktefi, Mukaffâ, Nebiyyu'l-Tevbe, Nebiyyu'l-Rahme, Nebiyyu'l-Melhame, Yâ-sîn'dir.¹⁶

Resulullah'ın künyelerinden birisi Ebu'l-Kâsım'dır. O'nun bir defasında bizzat kendisini kastederek "Ebu'l-Kâsım'ın yemin ettiği şey..." dediği rivayet edilir. Ebu Hüreyre'den gelen bir rivayete göre, "Benim ismimi koyunuz fakat künyemi kullanmayınız. Ben Ebu'l-Kasım'ım." dediği nakledilir. Yine bununla ilgili Ensar'dan bir adam "Ebu'l-Kasım" künyesini kendisine koymuştu. Ensar "Resulullah'a sormadan biz seni bu künye ile çağırmayız" dediler. Durum Resulullah'a iletildiğinde "Benim ismimi koyunuz fakat künyemi kullanmayınız!" dedi. Bununla ilgili başka bir nakilde Sa'îd dedi ki: "Katâde, ismi Muhammed olmasa bile, bir adamın 'Ebu'l-Kâsım' künyesini

1993), 164.

¹⁰ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Nât*, 164.

¹¹ Bekir Belenkuyu, "Edebiyatımızda Esmâ-i Nebi- Peygamberimiz (Sav)'ın İsimleri- ve Esmâ-i Nebi Metinleri," *Turkish Studies* 10, Sayı 4 (2015): 174.

¹² Yeniterzi, *Divan Şiirinde Nât*, 164.

¹³ Belenkuyu, "Edebiyatımızda Esmâ-i Nebi", 174.

¹⁴ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Nât*, 164.

¹⁵ Belenkuyu, "Edebiyatımızda Esmâ-i Nebi", 174.

¹⁶ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Nât*, 164.

kullanmasını hoş karşılamazdı.”¹⁷ Buradan anlaşıldığına göre, Muhammed isminin kullanılmasına dair bir yasak bulunmakla beraber, Ebu'l-Kasım künyesi ile ilgili farklı rivayetler vardır. Bunlar genel olarak, künyesinin hiçbir şekilde kullanıl-maması ve Muhammed ismi ile birlikte kullanılmaması şeklindedir.

Hız Peygamber'in bir diğer künyesi de Ebu İbrahim'dir. Mariye İbrahim'i dünyaya getirdiğinde, Cebrail Resulullah'ın yanına gelerek “es-Selâmü aleyke Ey Ebu İbrahim!” diyerek selamlamış ve bunun üzerine doğan bebeğe İbrahim adı konmuştur.¹⁸ Arap toplumunda insanların anneleri, babaları veya çocuklarının isimleriyle künyelenmesi yaygın bir adet idi. Dolayısıyla Resulullah'ın dünyaya gelen oğullarıyla künyelenmesi, bu âdetin bir sonucudur.

Resulullah'ın isimlerinin bilinmesi, onu daha iyi tanımak ve ta'zim etmek açısından büyük öneme sahiptir. Onların öğrenilmesinin önüne geçmek ise hoş karşılanmamıştır. Bunun için “*O cimrilik eden, üstelik etrafındaki insanlara cimriliği tavsiye eden ve Allah'ın lütf-u fazlından kendilerine verdiği nimetleri gizleyen nankörler yok mu, işte Biz onları zelil ve perişan edecek bir azap hazırladık*”¹⁹. ayetini delil gösterenler olmuştur. Taberî, bu ayetin, mal ile ilgili cimriliğe işaret ettiği gibi, aynı zamanda Resulullah'ın isim ve sıfatlarını insanlardan gizlemeleriyle ilgili olduğunu söylemiştir. “Şüphesiz ki Allah, böbürlenene ve övünen kişileri sevmez. Onlar o kimselerdir ki Muhammed'in isim ve sıfatları hakkındaki bilgileri insanlara öğretme hususunda cimri davranırlar ve bu bilgilere sahip olan insanlara da cimri davranmalarını emrederler. Bunlar, Allah'ın, kendilerine lütfundan verdiği Tevrat'taki bu gibi isimleri gizlerler.” diyerek buna açıklık getirmiştir.²⁰

İbn Fâris'in “Esmâü Resulillah ve Meânîhâ” adlı risalesinde

¹⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâtil-Kebîr*, 86-7.

¹⁸ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâtil-Kebîr*, 112.

¹⁹ Nisâ, 4/37.

²⁰ İbrahim Sürücü, “Kur'an'da Kişilik Eğitimi Üzerine”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6, Sayı 2 (2017): 410.

zikrettiği on dokuz isim, Muhammed, Ahmed, Mâhî, Hâşir, Âkib, Mukaffî, Şâhid, Mübeşşir, Nezîr, Dâi, Sirâc, Rahmet, Melhame, Dahûk, Kattal, Mütevekkil, Kusam, Fâtih ve Emîn'dir. Bu isimler öncelikle anlamları ve veriliş süreçleriyle birlikte değerlendirilecektir. Daha sonra ise eserin Türkçe tercümesi verilecektir.

Resulullah'ın isimleri arasında en yaygın kullanılan ve meşhur olanı Muhammed'dir. Kuran'da birçok ayette bu adla anılmaktadır. "Muhammed yalnızca bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçti."²¹ Muhammed adının geçtiği bir başka ayet, "Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir, fakat o Allah'ın elçisidir ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilendir."²² "İman edip din ve dünyaya yararlı işler yapanların, rablerinden gelmiş bir gerçek olarak Muhammed'e indirilene inananların ise günahlarını affetmiş ve durumlarını düzeltmiştir."²³ Ve "O Allah'ın elçisi Muhammed'dir."²⁴ ayetleri de içinde Muhammed adının zikredildiği diğer ayetlerdendir.

Kaynaklarda Muhammed adına dair çok sayıda rivayet mevcuttur. Bunlardan en meşhuru, annesi Amine'nin doğum yapınca çocuğu dedesi Abdülmuttalib'e götürdüğü ve ona, gebeliği esnasında rüyasında kendisine "Sen bu ümmetin Efendisine hamile kaldın. Doğurduğun zaman Muhammed adını tak" dendiğini söyledi.²⁵

Bu rivayetin bir başka nakli de şöyledir: Amine Resulullah'a hamile kalınca ona rüyasında: "Sen bu ümmetin efendisine hamile kaldın." dediler. "Yere düştüğü zaman, Onu bütün hasetçilerin gözlerinden bir tek Allah'a sığdırırım. Ona Muhammed adını ver" dediler.²⁶ Veya "yeryüzüne düştüğü zaman

²¹ Âl-i İmrân, 3/144.

²² Ahzâb, 33/40.

²³ Muhammed, 47/2.

²⁴ Fetih, 48/29.

²⁵ İbn Hibban, *es-Siretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefa* (Beyrut: Dairetü'l-Maarifi'l-Osmaniye, 2000), 37.

²⁶ Ebu Muhammed Abdülmelik İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam* (Beyrut: yy, 2012), 158.

(yani dünyaya gelince) de denmektedir.²⁷ Bir başka rivayette ise “Ona Muhammed adını ver” rivayetinin yanında “Ona Ahmed adını ver” de denmektedir.²⁸

İbn İshak’da ise buna dair rivayet, Resulullah’ın doğumunun alametleriyle birlikte anlatılmaktadır. Bu alametlerden biri, Şam bölgesinde bulunan Busra şehrinin saraylarının nurla dolmasıdır. İbn İshak, doğunca dedesinin ona Muhammed adını koyduğunu, Tevrat’ta onun adının Ahmed olduğunu, Kur’an’da ise adının Muhammed olduğunu zikretmektedir.²⁹

Doğumu ile ilgili alametlerin anlatıldığı bir başka nakilde, Peygamberin doğduğu gece bir Yahudi, Kureyşlilerin bulunduğu bir mecliste oturuyordu. “Bu gece sizden birinin çocuğu oldu mu?” diye sorduğunda onlar, “Bilmiyoruz” dediler. Evlerine varıp sorduklarında “Bu gece Abdülmuttalib’in oğlu Abdullah’ın bir oğlu oldu. Adını da Muhammed koydular.” denildi. Yahudi bu haberi öğrendiğinde, “Artık İsrailoğullarından peygamberlik gitti! Ellerinden kitap çıktı.” dedi. Bu rivayette adının “Ahmed” olduğu da zikredilmektedir.³⁰

Resulullah’ın hadislerde bu adı zikrettiği de görülmektedir. “Ben Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib’im! Yüce Allah mahlûkatı yarattı ve beni onların en hayırlılarının içinde bulundurdu. Sonra onları iki fırkaya ayırdı ve beni en hayırlı olan fırkanın içinde bulundurdu.” diyerek kendisini tarif etmekte ve burada Muhammed adını zikretmektedir.³¹ Resulullah Kureyş’i kastederek şöyle dedi: “Ey Allah’ın kulları! Bakınız, nasıl da Allah onların sövmelerini ve lanetlerini benden uzaklaştırdı.” Sahabe “Nasıl ya Resulullah?” diye sordu. “Onlar kötü vasıflı birine sövüyorlar ve kötü birini lanetliyorlar. Oysa ben Muhammed’im (Allah tarafından övülmüş).³²

²⁷ M. Asım Köksal, *İslam Tarihi* (İstanbul: Şamil Yayınları, 1987), 1: 140.

²⁸ Ebu’l-Hasan Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Dâvud el-Belâzûrî, *Ensâbu’l-Eşraf*, thk. Muhammed Hamidullah (Mısır: yy, trz), 89.

²⁹ Muhammed İbn İshak, *Siretü İbn İshak*, (byy: yy, trz), 15.

³⁰ Köksal, *İslam Tarihi*, 2: 8-9.

³¹ Köksal, *İslam Tarihi*, 1: 124.

³² İbn Sa’d, *Kitâbü’l-Tabakâtil-Kebîr*, 85.

19. yüzyılın Avusturyalı bilim adamlarından Aloys Sprenger, "Das Leben und die Lehre des Mohammed" adlı eserinde, Resulullah'ın Medine'ye hicretten sonra veya hicretten hemen önce "Muhammed" adını aldığını iddia etmektedir. Sprenger'e göre Muhammed ismi, Peygamber'e verilmiş bir isim değil, O'nun daha sonraki yaşamında benimsediği bir unvandır.³³ Buna göre Sprenger, "övgü" düşüncesi ile bağlantılı olarak klasik Arapça'da kullanılan h-m-d kökünün bazı Arap lehçelerinde "özlem duyulan" anlamında kullanıldığını belirtir. Dolayısıyla Muhammed "en çok özlem duyulan" ya da Yahudi düşüncesindeki Mesih anlamına gelir. Onun iddiasına göre, Hz. Peygamber, Hristiyanların desteğini kazanmak umuduyla Ahmed ve Yahudilerin desteğini kazanmak amacıyla da Muhammed ismini almıştır. Sprenger, iddiasını temellendirmek amacıyla İslami literatürde başvurulan İslam öncesi Araplarında (Cahiliye Dönemi) Muhammed isminin neredeyse hiç kullanılmadığı hususunu zikreder.³⁴ Sprenger bu iddialarını temellendirmek için Nureddin el-Halebi'nin (ö. 1044-1635) ve İbnu'l-Cevzi'nin (ö. 597-1201) rivayetlerini kullanmıştır.

Sprenger, Muhammed adının isim değil bir sıfat olduğuna delil olarak, İbn Sa'd'da geçen nakli de kullanır. Buna göre, Resulullah Kureys'i kastederek şöyle dedi: "Ey Allah'ın kulları! Bakınız, nasıl da Allah onların sövmelerini ve lanetlerini benden uzaklaştırdı." Sahabe "Nasıl Ya Resulullah?" diye sordu. "Onlar kötü vasıflı birine sövüyorlar ve kötü birini lanetliyorlar. Oysa ben Muhammed'im (Allah tarafından övülmüş)."³⁵ buyurmuştur. Buradan bu kelimenin kendisine verilen bir sıfat olduğu sonucuna varmıştır.

Türkler XV. Asırdan itibaren, erkek çocuklarına Peygamber'in adını verirken telaffuz değişikliği yaparak Mehmet adını koymuşlardır. Bu kelime önce Mehemmed'e, sonra da Meh-

³³ Gabriel Said Reynolds, "Muhammed'i Düşünmek," *Kelam Araştırmaları* 11, Sayı 2 (2013): 299.

³⁴ Reynolds, "Muhammed'i Düşünmek", 299-301.

³⁵ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 85.

med'e çevrilmiştir. Değişiklik İsm-i Şerif'in, uygunsuz yerlerde kullanıldığında edeb tavrının ihlaline karşı alınmış bir tedbir olarak düşünülmüştür.³⁶

Muhammed isminden sonra en çok kullanılan isim ise Ahmed ismidir. Muhammed b. İsmail b. Ebi Füdeyk el-Medenî'den gelen bir rivayete göre, Useyme'nin mevlası Sehl, Meris halkından olup, İncil'i okuyor olduğu, okuduğu kitapta Resulullah'ın isimlerinin, onun İsmail (as) zürriyetinden oluşunun ve adının Ahmed olduğunun bilgisi bulunduğunu anlatıldığı rivayet edilmektedir. Yine Amine'ye, Resulullah'a hamileliğinde, doğacak çocuğa Ahmed adının verilmesinin emredildiği, Ebu Cafer Muhammed b. Ali'den nakledilmektedir. Hz. Ali'nin, Resulullah'ın "Bana Ahmed ismi verilmiştir." dediği nakledilmektedir.³⁷

Hassan b. Sabit şöyle diyor: "Allah'a yemin ederim ki, ben 7-8 yaşlarında bir delikanlı idim. Her duyduğumu anlıyordum. Bir Yahudi Yesrib'de bir kalenin üzerinde, yüksek sesiyle 'Ey Yahudi topluluğu! Bu gece, gelecek olan Ahmed'in yıldızı doğdu.'" dedi.³⁸ Bu da Resulullah'ın ehli kitap arasında bu isimle beklendiğine işaret eden bir bilgidir. Bu duruma işaret eden başka nas ise "Hani Meryem oğlu İsa 'Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ben, Allah'ın size, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici (olarak gönderdiği) peygamberiyim.' demişti. Fakat (İsa) onlara apaçık mucizeleri getirince, 'Bu apaçık bir sihirdir.' dediler."³⁹ ayetidir.

Resulullah'ın meşhur isimlerinden biri de Âkib'dir. Cübeyr b. Mut'im'den gelen bir rivayete göre Resulullah "Ben kendinden sonra peygamber gelmeyen Âkib'im" buyurmuştur.⁴⁰

³⁶ Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâili*, 443.

³⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 84.

³⁸ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, 1: 159.

³⁹ Saff, 61/6.

⁴⁰ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 84-5; İbn Fâris, *Esmâü Resulillah ve Meânihâ*, thk. Macid Zehebi (Kahire: Daru'l-Kütüb, 2010), 33; Yeniterzi, *Divan Şürinde Nât*, 164.

Bu isim hem Resulullah'ın hadislerinde hem de diğer nakillerde çokça geçen bir isimdir. Dolayısıyla meşhur isimler arasında sayılmaktadır.

İbnu'l-Cevzi tarafından nakledilen bir rivayete göre Hz. Peygamber'in yirmi üç ismi vardır. İbnü'l-Cevzi'nin rivayet ettiği isimler arasında el-Emin (İbn Hişam bu ismin Peygamber'e dürüst bir çocuk olmasından ötürü verildiğini nakleder) ve el-Kusam (cömert) isimleri bulunmaktadır. Sonraki bilim adamları Hz. Peygamber'e verilen ismin Emin veya Kusam olabileceğini öne sürmektedirler.⁴¹ Müsteşriklerin bu konudaki bir başka iddiası da Resulullah'ın ilk adının "Zobat" olduğu, Muhammed adının peygamberlikten sonra verildiği ve bu adın isim olmaktan çok, bir peygamberlik ünvanı olduğu şeklindedir.⁴² Kusam ismi İbn Fâris'in risalesinde de zikredilmektedir.⁴³ Fakat ilk dönem kaynaklarda yer alan rivayetler arasında rastlanmamıştır. Müsteşriklerin Muhammed gibi meşhur ve her dönemde kabul görmüş bir ismi kabul etmeyerek, daha az bilgi bulunan ve daha geç dönem eserlerde bulunan isimler üzerinde ısrar etmeleri, çok gerçekçi değildir.

Resulullah'ın diğer isimleri hakkında bulunan rivayet sayıları hem çok azdır hem de ayrıntı içermemektedir. Dolayısıyla bilgiler ve nakiller meşhur isimler etrafında toplanmıştır. Daha sonraki dönemlere ait bu konularda yazılan eserler, onun sıfatlarını ortaya koymak ve ona övgü mahiyetinde yazılan eserlerde ele alınmıştır.

İbn Faris'in Risalesi

Resulullah'ın İsimleri ve Manaları

(Sayfa 29) Hadis bilginleri ve fıkıhçılar, Resulullah'ın isimleri ve onun manaları konusunu, büyük dilbilimci ve müfessir Muhammed Saîd bin İshak'dan (Allah onun başarısını devam ettirsin) işitmiştir. İkinci olarak, büyük bilgin Ebu Mueyyid İsa

⁴¹ Reynolds, "Muhammed'i Düşünmek", 301.

⁴² Ali Osman Ateş, *Oryantalistlerin Hz. Peygamber İle İlgil İddiaların Cevapları* (İstanbul: Beyan Yayınları, 1996), 24.

⁴³ İbn Fâris, *Esmâü Resulillah ve Meânihâ*, 38.

bin Abdullah el-Kâtib et-Tûsî'den bu bahsi okumuşlardır. Bu dersi okuyan bilginlerin arasında Ebu Zeyd bin Abdus, Tahir bin Nâsır bin Abdullah el-Muhtesib, Ebu Tayyib bin Ebî Said, Muhammed bin Yehûza, Ebu Nasr Ahmed bin Mahmud es-Sıram gibi isimler vardır. Bu dersi ilk olarak okuyanlar, Nasr bin Muhammed bin Abdilcelil bin Muhammed eş-Şurûtî'l Hakimî ile Ebu'l-Mueyyid İsa bin Abdullah'dır. Sonra sırasıyla büyük bilgin Ebu'l-Feth, sonra mutasavvıf Ebu'l-Alâi Ahmed bin Yakub bin Ebi Bekir el-Evşî, Ebu Bekir Muhammed bin Ömer el-Eşhebî, Ahmed bin Sebüktaş ve Ebu İsmail İbrahim bin Muhammed el-Mukri', kitapları bulunan Nasr bin Ebî'l-Ferec el-Gaznevî bu dersi alan ikinci kuşak bilgin olmuştur. Bilginler bu dersi ilk olarak 491⁴⁴ senesinin zilkâde ayı sonlarında dinlediler.

Bismillahirrahmanirrahim.

Büyük dilbilimci ve müfessir Ebu Muhammed Said bin İshak (Allah uzun ömürler versin), fıkıh şeyhi İbn Mansur el-Muzaffer bin el-Hüseyin bin İbrahim el-Müseylimî (Allah onu rahmet etsin), Şeyh Ebu Sad Mansur bin İshak bin Muhammed el-Bezzârî'l-Belhî, Şeyh Ebu Bekir Muhammed bin İdris el-Cerceraî el-Hafız yoluyla gelen rivayette, Merhum Ahmed bin Fâris şunları söylemiştir:

Kendisine hamdı bize öğreten, onda olan şeye sonsuz ve sonu gelmez bir şekilde hamd etmeyi bize sevdiren, Allah'a hamd olsun. Allah'ın salâtı, rahmeti ve bereketi, Nebilerin (sa) sonuncusu, peygamberlerin süsü, kıyamet gününde Allah'ın yarattıklarının şefaatchisi, o peygamber ki büyük görev için seçilip ortaya çıkan, bütün yaratılmışlara gönderilen, dinin direği bozulduktan sonra düzeline kadar uğraşan, kapanmış olan Hüda'nın kapılarını açan Peygamber'in üzerine olsun. En saygıdeğer, ilk önce kutsal kabul edilmesi gereken nimet dinde, dünyada ve dünyanın sonrasında ortaya çıkar. Allah'ın bize bahşetmiş olduğu en büyük şey, Hz. Muhammed (sav)'i bize

---

⁴⁴ Hicri

göndermesidir, (sayfa 30) ve bizi insanlar için çıkarılmış olan en hayırlı ümmetten yani Hz. Muhammed'in ümmetinden kılmasıdır. Allah'ı zikretmekten sonra en çok sürdürülmesi gereken amel, Hz. Muhammed (sav) i zikretmektir. İsimlerin anlamlarının tanınmasına en layık olan Allah (cc) isimleri, sonra peygamberin isimleridir. Onun isimlerinden her birinin bir anlamı vardır. Her anlamı tanımakta yeni bir fayda vardır. Ve şüphesiz ki ben Resulullah'ın isimlerini takip ettim ve Allah'ın kitabında bulunanları topladım. Resullullah hakkında haberle gelen ve eski kitaplarda zikredilen isimleri Arap diliyle karşılaştırarak anlamları açıkladım. Bunu yaparken istediğim en yüce şey Resulullah'ı zikretmekten hayır dua almak ve onun isimlerini topluca yazarak sevap istemektir. Ve bu kitaba her bakan ve her inceleyen için aynı duaları ettim ve kendime istediğim sevapları istedim. Allah muvaffak eylesin. Allah'a tevekkül ettim.

Onun isimlerinden ilki ve en meşhuru "Muhammed"dir. Övgünün en büyüğü kendisine olan Allah dedi ki: "Muhammed Allah'ın elçisidir." ve dedi ki: "Muhammed'e indirilene inanın." Bu "hamddan" türemiş bir isimdir. Denir ki "benim övdüğüm adam övgüye layıktır. Onun güzel sıfatlarını övdüm. Onu övgüye layık buldum." Ona mahmud (övülmüş adam) denir. Övmeye sona vardığında bütün iyilik ve övgüler tam olacaktır. A'sâ bazı melikleri överken şöyle dedi.

Bu sanadır. Sen her türlü kötü sözü reddedersin. Sanki o kötü sözün yorgunluğu boş mescitlere ve övülen atlardır.

Burada Onun tam olmuş ve övülmüş olan sıfatlarından bahseder. Bu yapı, her zaman çokluğa işaret eder. Sen "Muhammed" kelimesini bir kınama esnasında, kınanan kelimesinin zıt anlamlısı olarak kullanabilirsin. Aynı şekilde "Muhammed" isminin yapısı, övülen sıfatlarının çok olduğuna ve hamdin sonunda en uca ulaştığına delildir. Şu Arapça söz de buna işaret eder: o iyiliği yapman sana yakışır. Demek ki amacın ve fiilin övülecek bir fiildir, yerilecek fiil değildir. Ve bunun için "Muhammed" (sav) ismi ile isimlendirilir.

(Sayfa 31) Onun bir ismi Ahmed'dir. Allah İsa (as) kıssa-

sında dedi ki: “Benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygambere müjdeci olarak geldim” Bu isim aynı zamanda “el-hamd” kelimesinden türemiştir. Tıpkı kırmızılık⁴⁵ kelimesinden kırmızının⁴⁶, sarılık⁴⁷ kelimesinden sarının⁴⁸ türediği gibi. Kırmızılaşmış muhammerden⁴⁹ ve sarılaştırmış musaffer⁵⁰kelimelerinden anlamsal olarak daha güçlüdür. Çünkü sarı (asfar) kelimesi varlığın üzerindeki sürekli bir niteliği anlatır.⁵¹ Bu yorumdan yola çıkarak, “Ahmed” kelimesinin varlıkta bir sıfat olduğunu söyleyebiliriz. “Üzerine hamd’in yapıştığı” anlamındadır. Her ikisi de (Muhammed ve Ahmed) lafız ve mana olarak birbirine yakındır. el-Kumeyt şöyle demiştir:

Ne korku ne arzu, parlayan kandili övme konusunda bana engel olamaz

Rivayet edildiğine göre, Tevrat’ta O’nun adına “Ahmed” denir. Said bin Muhammed bin Nasr, Bekir bin Sehlî’l-Dimyâtî, Abdülğani bin Said, Musa bin Abdurrahman’dan; İbn Cüreyc, Atâ’dan, İbn Abbas’tan, Mukatil’den, Dahhak kanalıyla İbn Abbas’tan şöyle nakletti: Hz. Peygamber’in ismi Ahmed’dir. Anlamı, çok gülen ve savaştan, deveye binen, aba giyinen, kılıcı omzunda olduğu halde cizye alandır.

O’nun (as) isimlerinden biri de el-Mahî’dir. Ali bin İbrahim el-Kattân, Ebu Ali Bişr bin Musa Esedî, el-Hamidî, Süfyan, ez-Zührî, Muhammed bin Cübeyr bin Mut’im kanalıyla onun babasından şunu nakletmiştir: Resulullah şöyle demiştir: “Benim isimlerim vardır. Ben Muhammed’im, Ahmed’im ve el-Mahî’yim. Küfür benimle silinmiştir. Ben Haşir’im (toplayıcıyım). İnsanlar benim ardımda toplanacaklardır. Ben Âkîb’im.⁵²

---

⁴⁵ Humratü

⁴⁶ Ahmer

⁴⁷ Sufratü

⁴⁸ Asfer

⁴⁹ Kırmızılaşmış

⁵⁰ Sarılaştırmış

⁵¹ Ahmed ve Muhammed kelimeleri aynı kökten gelmişlerdir. Ahmed kelimesinin anlamı, Muhammed kelimesinin anlamına göre daha vurguludur.

⁵² Bir işi sona erdiren anlamındadır.

Benden sonra peygamber yoktur. Ben Mahi'yim.⁵³ Benimle küfür silinmiştir." Zira Hz. Peygamber küfrün karanlığının kuşatmış olduğu bir dünyaya gönderilmiştir. Bu dünyaya sapıklık giysisi giydirilmiştir. O (sa) berrak bir nur ve küfrü silip kazıyınca kadar parlayan ışık ile gelmiştir. Onun (mâhî) sözünden türemesi gibi, bu söz "çizgiyi bir silme ile sildim" sözünden türemiştir. **(Sayfa 32)** Övgü kendisine olan Allah dedi ki: "gecenin ayetini (işaretini) sildik." Onunla ayın halesindeki siyahlığı (karanlığı) kastetmektedir. Sanki ondaki bazı ışıklar silindi. Araplar rub'u dâris için der ki: rüzgâr ve yağmur onu yok etti. Şair dedi ki

Rüzgâr ve yağmur senden sonra onu sildi.

Onun isimlerinden biri de Hâşir'dir⁵⁴. Daha önce zikrettiğimiz hadis onu tefsir eder (açıklar). Bu hadis, "insanlar benim ardımdan toplanacaktır" hadisidir. (Bütün insanlar arkamdan haşredildi) Bunun anlamı, o insanların önüne geçecektir. Çünkü o, mezarından dirilecek olanların ilkidir. Daha sonra âdemoğlu çıkacak ve onu takip edecek. Arap kelamında Haşr (toplanma) çoğuldur. Mahşer kelimesi de toplanma yeridir ki (insanlar) orada haşr olunurlar. Bunlar belli bir yerde veya başka bir yerde toplanırlar. Allah-u Teâla'nın şu sözü için denir ki: "Rablerinin huzuruna getirilecekler." Bunda ölüm kastedilmektedir. Bu kelime için Arapçada, insanlara bir sene kıtlık isabet etti, bütün hayvanlar helak oldu denir.

Bu yokluktan ne bir vahşi, ne bir insan (insî) kurtulmadı.⁵⁵

En yüce övgü kendisine olan Allah dedi ki: "kuşlar toplanmışken" veya yaratılmış olan toplanmış, bir araya gelmiş, her şey tam olmuş ve onlar haşr olmuştur. Denir ki:

Kulağı büyüktür ve işaretlidir. Tıpkı sarardığı zaman ki ateş ağacına benzer

(Sayfa 33) Şair ru'bet bir şiirinde şöyle demiştir:

⁵³ Bu kelime Arapça'da silen, temizleyen, yok eden anlamına gelir.

⁵⁴ Toplayan

⁵⁵ Görünen görünmeyen kimse kalmadı

Onun büyük (haşr) bir kulağı ve pürüzsüz yanakları vardır.

O'nun (as) isimlerinden biri de Âkib'dir. Bana Ali bin İbrahim el-Kattân'ın, Ali bin Abdülaziz, Ebi Ubeyd ve Yezid bin Harun kanalıyla aktardığı rivayette, Süfyan, el-Akib ismi hakkında "Peygamberlerin sonuncusu" anlamına geldiğini söylemiştir. Ebu Ubeyd ise herhangi bir şeyin peşinden gelene "âkib" dendiğini belirtmiştir.⁵⁶ Asmâi bu kelimenin "yürürken bir adımı diğer adımını takip eden at" anlamına geldiğini söylemiştir.

Ebu Davud şu beyti söylemiştir:

Esîl, iffet sahibi birinin torunudur.

Bir şeyden sonra gelen her şey o şeyi takip etmiştir. Bu takip edene Âkib adı verilir. Bir suçtan sonra geldiği için ceza da, "âkib" kelimesiyle aynı kökten gelen "ukubet" ile karşılanmıştır. Ayrıca, iki adam bir deveye peş peşe binince, aynı kökten gelen "teakabe" fiili kullanılır.

Şair şöyle dedi:

Deveyi çökert ve sizi taşıması için arkadaşının arkasından git. Eğer ikinizi taşırsa ne âlâ. Eğer birini beklemen gerekiyorsa onu bekle.

Sen binmiş olduğun halde yaya birini görürsen onu yanına al. Deve ikinizi taşımazsa birbirinizi takip edin. Resulullah da (as) son peygamber olduğu ve kendinden sonra peygamber gelmediği için Âkib olarak isimlendirilmiştir.

Onun bir ismi de el-Mukaffî'dir. Hadiste bu isim geçmektedir. **(Sayfa 34)** Mukaffî'nin manası, Âkib ile aynıdır. Çünkü o diğer nebileri (Allah'ın salâtı onların üzerine olsun) takip ediyor. Her şey kendinden sonra gelen bir şeyi takip eder. Denir ki, O falancayı izliyor veya takip ediyor. Övgü kendisine olan Allah dedi ki: "Sonra onların izinden art arda peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik."

---

⁵⁶ Bu kelime akabe-ya'kubu fiilinden gelmektedir.

Beyitteki kafiye de “kafiye” olarak isimlendirilir. Çünkü bu kafiye diğer kelimeleri takip eden bir kelimedir. Resulullah'ın (sav) hadisine gelince, “Şeytan onların birinin kafasını üç düğümle bağladı.” Burada o kafanın arkasını kastetmektedir. Çünkü yüzün arkası kafa olarak adlandırılır. Bazıları el-kafiyü'dan almak suretiyle “fa”yı fethalayarak “mukaffa” der. el-kafiyü kerim olan bir misafirdir. “Kafavetü” ise iyilik ve lütuf anlamlarındadır. Selamet bin Cendel bir atı sıfatlandırarak dedi ki:

At ne büyüktür ne de cılızdır. Yağmur sonrasında gelen bir devayla beslenmektedir.

Mukaffa ve mükramin olarak isimlendirildiği gibi, ilk isim güzellik açıklık ve rivayetteki benzerliktir.

eş-Şahid O'nun isimlerindedir. Allah-u Teâla “şahid” için dedi ki: “Seni tanık, müjdecî, uyarıcı ve Allah'ın izniyle ona çağırıcı olarak gönderdik.” (Sayfa 35) Çünkü o kıyamet gününde diğer peygamberlerin tebliği, onların bu tebliğini en doğru şekilde yaptıklarına ve onlara gelen mesajlar konusunda şahitlik edecektir. Büyüklük ve övgü kendisinde olan Allah dedi ki: “Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit tuttuğumuz zaman halleri nice olacak!” (şehîden veya şâhiden) Onun ümmeti aynı zamanda peygamberlere ve bunun gibi diğer milletlere şahitlik edecektir. Büyüklük ve övgü kendisinde olan Allah dedi ki: “İşte böylece siz insanlara şahit olasınız diye, sizi vasat (örnek) bir millet yaptık.” O (sav) bundan dolayı “Şahid” olarak isimlendirilmiştir. Şahid müşahedededen türemiştir. Bunun gibi bakıp gördüğünü haber veren anlamına gelir. İnsanın konuşma organına (dil) şâhid denir. Çünkü dil haber verir, tanıklık eder. A'şâ dedi ki:

Nimetinde sana nankörlük ettiğimi zannetme. Dilime güven. Ey Allah'a şahadet eden, şâhid ol.

Burada Allah'ın şahidinden, meleği kastediyor. “Alâ şahidi” dediği de bizzat dilidir.

Bu ayetteki Mübeşşir (müjdecî), Nezîr (adayan), Dâi ilellah

(Allah'a çağırın) ve es-Sirâcü'l-münîr (parıldayan lamba) Resulullah'ın isimlerindedir. Mübeşşire gelince, o iyi haberdir. Çünkü o iman ehline cenneti ve Allah'ın hoşnutluğunu müjdeliler. O ceza ve helak ile ateş ehli için uyarıcıdır. (nezirdir). Dâi ismine gelince, Allah'a (celle ve senâühü) davet eder ve O'nu yüceltir. Sirâc'a gelince, o nuruyla dünyayı aydınlatır. Küfrü ve karanlığı yüzünün ışığı ile siler, yok eder. Tıpkı amcası Abbas'ın dediği gibi:

Sen doğduğunda yeryüzü ıslıl ıslıl oldu ve nurunla ufuk aydınlandı.

Biz bu ışık ve nurla ve doğru yolda yol alıyoruz.

Rahmet, O'nun isimlerindedir. Büyüklük ve övgü kendisinde olan Allah dedi ki: "Ve seni yalnızca âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Sayfa 36) Resulullah dedi ki: "Ey insanlar, Şüphesiz ki ben sizin için rahmet ve hidayete erdiriciyim." Arap kelimelerinde rahmet sözü, şefkat ve acıma anlamına gelir. Çünkü o, büyüklük ve övgünün kendisinde olduğu Allah'ın dediği gibidir: "Sizin sıkıntıya uğramanız ona yük gelir. O size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir." Bu merhamet hiçbir yerde gizlenemez. Amcası Ebu Talib şöyle demiştir:

Yüzünde bulutların su aldığı beyazlık vardır. Yetimlerin sağlığı dullar için bir korumadır.

Onun isimlerinden biri de El-Melhame⁵⁷ (destanların peygamberi)'dir. Bu isim bir hadisten gelir ve el-Melhame savaş ve kıtal demektir. Denir ki "savaşta öldürülene melhame oldu denir." Yani lahîm, öldürülendir. El-Huzelî dedi ki:

Dediler ki kavmi bıraktık kuşatılmış halde. Şüphe yok ki ölüm oraya geldi.

Veya öldürülendir. Fakat Resulullah savaş izni verilerek gönderildiği için, el-Melhame ismiyle isimlendirilmiştir. Rivayet edilir ki, O (sav) bir gün secde ederken, kâfirlerden biri bir

---

⁵⁷ Destanların peygamberi, çok savaşan

devenin işkembesini getirdi ve onun sırtına attı. O kalkıp secdesini tamamladığında, onlara dedi ki: "Ey Kureyş topluluğu, burası neresidir? Muhammedin nefsi elinde olana yemin olsun ki, size savaş getirdim." Ebu Cehil ayağa kalktı ve ona aralarından cevap verdi ve dedi ki: "Ey Muhammed, sen cahil biri değilsin!" Böylece Nebi (sav) Melhame (Katleden Nebi) olarak isimlendirildi.

Dahûk⁵⁸ onun isimlerinden biridir. Bize daha önce hadisteki bu isnad zikredildi. Ona el-Dahûk denir. (Sayfa 37) Hz Peygamber iyi huylu ve şakayı seven biriydi. Nitekim şaka ile ilgili bir hadiste geçtiğine göre O (sav) dedi ki: "Ben şaka yaparım. Fakat şaka yaparken ancak doğruyu söylerim." Bir keresinde bir yaşlı bir kadına "Yaşlı kadınlar cennete girmeyecektir." diyerek şaka yapmış, kadın ağlamaya başlayınca Resulullah (sav) "Allah onları bakire ve birer genç kadın olarak diriltecek." demiştir. Hz Peygamber hakkında bu tür örnekler çoktur. Resulullah azı dişleri görününceye kadar gülümsemeden konuşmazdı. Fakat büyüklük ve övgü kendisinde olan Allah onun uysallığı ve nezaketini şu şekilde zikreder. O dedi ki: "Sen onlara sırf Allah'ın lütfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi." Aynı şekilde çoğu zaman bedevilerden Hz Peygamber'e gelen yalınayak ve kaba saba insanlar dâhil hiçbir zaman onda bıkkınlık, endişe ve bunalmışlık göremezdi. Konuşmada nazik, davranışlarında ince biriydi. Çevresine karşı yumuşak huyluydu. Onun yüzü asıldığı zaman bile, dolunay zamanındaki ayın halesi gibi olurdu. Allah O'nun (sav) ruhlar içindeki ruhunu ve bedenler içinde bedenini mübarek kılsın.

Kattâl⁵⁹ O'nun (sav) isimlerinden biridir. Bunun senedini daha önce zikrettiğimiz gibi, savaşa verdiği önem ve hızlı bir şekilde savaşması ve korkusunun az olmasından dolayı bu isimle isimlendirilir. Ali bin Ebî Talib (ra) dedi ki: "savaş kızıştığı zaman Resulullah ile korunurduk, aramızda düşmana on-

⁵⁸ Güleç, güler yüzlü

⁵⁹ Çokça savaşan anlamına gelir.

dan daha yakın olan olmazdı." Bunun delili, kavmi geri çekilirken bile onun yerinde kalmasıdır. Hz peygamberin Uhud günü insanlar arazinin sağına soluna dağıldığında yapmış olduğu fiil, Huneyn gününde sırtını dönenlere dönerek ve ayağa kalkarak onlara seslenmesi, bu konuya örnektir. Başka günlerde de onların zorbalıklarını Allah'ın izniyle azaltmış, onlardan zorba olanları da öldürmüştür. Perişan etmiş, onların gururlarını kırmış, başlarını döndürmüş, onların soylarını kurutmuştur. Bu yüzden "Kattâl" ismini almıştır.

Mütevekkil onun isimlerindedir. Velid b. Kesir, Ebu Hacı'l'e, oda Talha b. Ubeydillah b. Kureyz kanalıyla İbn Selm'den şunu aktarmıştır. (Sayfa 38) Hz Peygamberin Mütevekkil adının bazı kitaplarda kaba ve sert olmayan anlamına geldiğini gördük. Mütevekkil demek, işlerini Allah'a havale eden demektir. Allah bir şeyi O'na emrettiği zaman korkuyla karşılamazdı. Tevekkül kelimesi dilimizde türeyişi itibariyle zayıf anlamına gelmektedir. İş kendisine zor geldiğinde veya bıkkınlık hissettiği zaman, kendinde ve çevresinde olandan vazgeçip Rabbine müracaat ederdi. Bununla beraber, yoksullukta ve dar günde sabırlıydı. Dünyanın lezzetine ve rahatına düşkün değildi. Arkasında bir şey bıraktığı görülemezdi. Hz. Peygamber şöyle derdi: "Dünyadan bana ne. Ben dünyada bir ağacın dibinde bir müddet kaylule yapan ve sonra mazi olan yolcu gibiyim. Eğer sırrından eminsen, bedeninin sağlıklıysa, bugünlük yiyeceğin varsa, dünyanın seni barındırması vaciptir. Bazı eşlerine şöyle demiştir: bir şeyi yarına saklamayı sana yasaklamadım mı? Çünkü Allah yarının rızkını getirecektir." Bu Hz. Peygamber hakkında aktarılan rivayetlerin sadece az bir bölümüdür.

Kusam⁶⁰ onun isimlerinden biridir. Resulullah'tan şöyle dediği rivayet edilir: "Bana bir melek geldi ve dedi ki: 'Sen Kusam'sın ve senin ahlakın üstündür, kişiliğin sorunsuzdur.'" Kusam'ın iki anlamı vardır. Onlardan biri ksm'dir. O i'tadır⁶¹. "Ksm" fiili birisi birisine bir şey verdiğinde kullanılır. Bu bağ-

---

⁶⁰ Cömert

⁶¹ Vermek

lamda Hz. Peygamber'e Kusam denmiştir. Çünkü Hz. Peygamber insanlara karşı iyilik yapmada tıpkı sakin bir rüzgâr gibi cömertti. İnsanlara iyilik yapardı. Cimrilik etmezdi. İyiliği paylaşırdı, iyiliğe engel olmazdı. Bir bedevi Peygamber'in yanına gelmiş, ondan bir şey istemiş, Hz. Peygamber istediğini verdikten sonra bedevi, "Muhammed inanlara fakir düşmekten korkmayan biri gibi ihsanda bulunuyor" demiştir. Havazin günü beş yüz binden fazla şeyi saklamadan bağışta bulunmuştur. Diğer bir görüşe göre, Ksm kelimesi çokluk anlamı taşıyan bir kelimedir. Hayırları üzerinde toplayan adama kasûm veya Kusûm denir. Aynı şekilde Halil b. Ahmed'den bize aktarıldığına göre, (sayfa 39) Araplar yiyecek konusunda çok cömert olanlara Kasûm⁶² adını verirlerdi. Bu bağlamda şöyle bir beyit vardır:

Ulular için diledikleri türden yiyecek vardır. Zayıfların da yiyeceği vardır. Fakat cömertlik ederler.

Bu şirde bu isim bir fazilet değilmiş gibi görünse bile, yani büyük bir sıfat gibi görünmese de, bu sözcük açık bir şekilde bu anlamların hepsini barındırmaktadır.

Hz Peygamber'in diğer isimlerinden biri de Fatih'tir. Ona fatih denmesinin sebebi, imanın kapalı kapılarını açması, karanlığı aydınlatmasıdır. Ayrıca fetih hüküm demektir. Allah'ın da Fettah sıfatı vardır. el-Hâkim (hüküm veren) anlamına gelir. Huneyn vakasındaki ayette Allah-u Teâla'nın "Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle bir hüküm ver" şeklinde buyururken, burada hüküm ver anlamında "feteha" fiilini kullanmıştır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'e de hüküm veren anlamında "Fatih" adı verilmiştir. Çünkü Allah onu, halkı üzerine hakem tayin etmiştir ve onları sevginin ışığına taşıyacaktır. Aynı şekilde Ali'den rivayet edildiğine göre, onun Fatih sıfatı, bir devri kapattığı içindir. İki anlam da birbirine yakındır.

Hz. Peygamber'inin isimlerinden biri de el-Emindir. Emanet kelimesinden alınan bir kelimedir. Emaneti yerine getiren

⁶² Kusam kelimesi ile aynı anlama gelmektedir.

ve sözüne sadık anlamına gelir. Araplar, peygamber olarak gönderilmeden önce onu “el-Emin” olarak çağırırlardı. Bunun nedeni, onun güvenilirliğini ve emaneti korumasını görmüş olmalarıydı. Yalandan uzak olduğuna dair insanların emin olduğu kişiye bu ad verilir. Aynı zamanda emanetini her gözetken kişi de emindir. Allah-u Teâlâ “orada emin olarak kendisine saygı gösterilir.” Allah bu sözüyle Cebrail’i kastetmiştir. Çünkü O, vahyin kendisine emanet edildiği kişidir. İşte emin kavramının anlamı budur.

Hz. Peygamberin isimlerinden biri de el-Hatemdir. Bu konuda Allah-u Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Muhammed aranızda kimsenin babası değildir. Ancak Allah’ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur.” şeklinde buyurmuştur. Ayette geçen Hâtem kelimesi, htm fiilinden gelir. Htm fiili ise, bir şeyi tamamlamak, sonunu getirmek anlamına gelir. “Kur’an’ın hatmi” kavramı bu bağlamdadır.

Sonuç

“Esmâü Resulillah” tabir edilen, Hz. Peygamber’in isimleri ve künyeleri, ilk dönemden itibaren İslam kaynaklarında verilmiştir. İsimlerin kaynaklardaki sayılarının değişikliğine bakıldığında, bunlardan bir kısmının asıl isim olması yanında, bir kısmının da dönem içinde ve daha sonraları, O’nun vasıflarını belirtmek için kullanıldığı görülmektedir. Arap toplumunda kişiler, kendi sosyal, kültürel durumları değiştiğinde kendileri yeni isimler alabildikleri gibi, toplum tarafından da bir takım isimler verilmektedir. Dolayısıyla Resulullah’ın ailesi tarafından verilen isimlerinin yanında, sonradan kendisinin aldığı isimler, çocuğunun adıyla künyelenmek gibi toplumca doğrudan verilen isimler ve birtakım özelliklerinden ve toplum içindeki veya sahabe arasındaki durumunun gelişmesiyle belli vasıflarını belirten lakapları aldığı görülmektedir. Bu Arap toplumunda yadrganan bir durum değildir. Bu toplumsal özellikten dolayı, Resulullah’ın isimlerinin çok olduğu ve bunların özellikle şemail kitaplarında zikredildiği görülmektedir.

Bu isimlerden en meşhur olanları Resulullah’ın “Ben Mu-

hammed, Ahmed, el-Mukaffa, el-Hâşir, Rahmet Peygamberi, Tevbe ve el-Melhame'yim." hadisinde nakledilen isimlerdir. Bunların dışındaki isimlerin, sahabe tarafından verildiği, sahabenin O'nu tanıma ve övme gayretinin bir sonucu olduğu görülmektedir.

İbn Fâris'in "Esmâü Resulillah ve Meânihâ" adlı eseri de öncelikle bu meşhur isimleri ve anlamlarını alırken, bu isimlerle anlamca yakın olan diğer isimlere de değinmiştir. Sözlük anlamı ve kaynaklarıyla birlikte verilen isimler, Arap şiirinden örneklerle daha anlaşılır hale getirilmesi sağlanmıştır. Divan edebiyatımızda ve günümüz edebiyatında olduğu gibi, Arap şiirinde de yer bulan Esmâü Resulillah, Resulullah'ın vasıflarını tanımak ve O'nu ta'zim etmek için önemli araçlardan biridir.

Kaynakça

Ateş, Ali Osman. *Oryantalistlerin Hz. Peygamber ile İlgili İddialarına Cevaplar*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1996.

el-Belâzûri, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Dâvud. *Ensâbu'l-Eşraf*. edited by Muhammed Hamidullah. Mısır: yy, trz.

Belenkuyu, Bekir. "Edebiyatımızda Esmâ-i Nebi- Peygamberimiz (Sav)'in İsimleri- ve Esmâ-i Nebi Metinleri." *Turkish Studies* 10, Sayı. 4 (2015): 167-196.

Çelik, Celalettin. "Kültürel Sembol Sistemi Olarak İsimler: İsim Sosyolojisine Giriş." *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6, Sayı. 2 (2006): 39-61.

Fâris, İbn. *Esmâü Resulillah ve Meânihâ*. Thk. Macid Zehebî. Kahire: Daru'l-Kütüb, 2010.

İbn Hibban. *es-Siretü'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa*. Beyrut: Dairetü'l-Maarifi'l-Osmaniye, 2000.

İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdülmelik. *Siret-i Ibn Hişam*. Beyrut: yy, 2012.

İbn İshak, Muhammed. *Siretü Ibn İshak*. byy: yy, trz.

İbn Sa'd. *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*. Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 2011.

Köksal, M. Asım. *İslam Tarihi*. İstanbul: Şamil Yayınları, 1987.

- Reynolds, Gabriel Said. "Muhammed'i Düşünmek." *Kelam Araştırmaları* 11, Sayı. 2 (2013): 299-316.
- Sürücü, İbrahim. "Kur'an'da Kişilik Eğitimi Üzerine." *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6, Sayı. 2 (2017): 406-425.
- Topaloğlu, Bekir. "Esmâ-i Hüsnâ." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 404-418. İstanbul: TDV, 1995.
- Tural, Hüseyin. "İbnFâris." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 479-481. İstanbul: TDV, 1999.
- Yardım, Ali. *Peygamberimiz'in Şemâili*. İstanbul: Damla Yayınevi, 2005.
- Yeniterzi, Emine. *Divan Şiirinde Nât*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.